

290230 - نشسته نماز می‌خواند؛ آیا تکبیره الاحرام را باید ایستاده بگوید؟

سوال

درباره تکبیره الاحرام در نماز فرض سوالی دارم که اگر کسی نشسته نماز می‌خواند آیا واجب است که ایستاده تکبیر نخست را بگوید و سپس بنشیند؟ و اگر نشسته تکبیر احرام گفت آیا باید نمازش را دوباره بخواند؟ پدرم به سبب زانودرد سنت ظهر را نشسته می‌خواند. او می‌تواند به رکوع و سجده برود اما ایستادن برایش خیلی سخت است. یک بار نماز ظهر را نشسته خواند و برای تکبیر نایستاد. اکنون باید چکار کند؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

ایستادن در نماز فرض یکی از ارکان نماز است و نماز بدون آن درست نیست. بنابراین برای کسی که می‌تواند ایستاده نماز بخواند جایز نیست که نشسته نماز فرض را به جای بیاورد.

علما به نص ذکر کرده‌اند که تکبیر احرام را در نماز فرض باید ایستاده ادا کرد.

امام نووی - رحمه الله - در المجموع (۳/ ۲۹۶) می‌گوید: **تکبیر احرام با همه حروفش باید در حال قیام ادا شود، پس اگر حتی یک حرفش را در غیر حال قیام ادا کند نماز فرض او منعقد نمی‌شود.**

اخضری مالکی می‌گوید: **فرائض نماز: نیت نماز معین و تکبیر احرام و ایستادن برای آن و فاتحه و ایستادن برای آن و رکوع و... است.**

خرشی - رحمه الله - در شرح مختصر خلیل (۱/ ۲۶۴) در بیان فرائض نماز می‌گوید:

ایستادن برای تکبیر احرام در نماز فرض - برای شخص توانایی که دیر به نماز نرسیده - چرا که انجام آن در حال نشستن یا خم بودن درست نیست....

در دایرة المعارف فقهی کویت (۱۳/ ۲۲۰) آمده است: «واجب است که نمازگزار در نماز فرض تکبیر را ایستاده گوید چرا که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - خطاب به عمران بن حصین که بیماری بواسیر داشت فرمود: **ایستاده نماز بگزار و اگر**

نتوانستی نشسته و اگر نتوانستی بر پهلوی و نسائی افزوده است: و اگر نتوانستی بر پشت خوابیده قیام با راست شدن کمر محقق می‌شود.

بنابراین گفتن تکبیر احرام در حال نشسته یا در حال خم درست نیست و منظور از قیام هر آن چیزی است که در حکمش باشد مانند نشستن در فرایض از روی عذر».

اما قاعدهٔ مربوط به نماز بیمار این است که وی باید هر یک از واجبات و ارکان نماز را که توانایی دارد انجام دهد و هر آنچه توانایی‌اش را نداشته باشد از وی ساقط است.

بنابراین اگر می‌تواند نمازش را ایستاده شروع کند واجب است که ایستاده شروع کند و اگر در ادامه برایش سخت شد، بنشیند.

مراجعه نمایید به پاسخ سوال (263252).

در **مختصر خلیل** از متون مالکی آمده است: و اگر نتوانست فاتحه را ایستاده بخواند، می‌نشیند.

حطاب در شرح آن می‌گوید:

«ابن عبدالسلام می‌گوید: ... آنچه شایسته است انجام دهد این است که اگر توانست مقداری از آن را ایستاده انجام دهد چنین کند، چه به اندازهٔ فقط تکبیر احرام باشد یا بیش از آن؛ زیرا مطلوب قیام همراه با قرائت است پس اگر نتوانست قسمتی از قیام یا قرائت را انجام دهد به همان اندازه که می‌تواند انجامش می‌دهد و بقیه‌اش از وی ساقط است.

ابن فرحون می‌گوید: یعنی اگر به سبب سرگیجه یا چیزی دیگر نتوانست ایستاده فاتحه را بخواند و توانست آن را نشسته بخواند [قول] مشهور [در مذهب] آن است که آن را به اندازهٔ توانش [ایستاده] بخواند و ادامه‌اش در حال قیام از وی ساقط شده و در حال نشسته می‌خواند.

توجه: بنابر ظاهر سخن مولف، قیام به طور کلی از وی ساقط است حتی هنگام تکبیر احرام اما چنین نیست مگر آنکه سخنش مقید به این باشد که اگر ایستاد بعد از آن نتواند بنشیند...» نقل مختصر از **مواهب الجلیل** (۵/۲).

در **الفتاوی الهندیة** (۱۳۶/۸) از کتب احناف آمده است:

«باب چهاردهم دربارهٔ نماز بیمار:

اگر بیمار نتوانست بایستد، نشسته نماز می‌گزارد [و همان شکل] رکوع و سجده می‌کند، به این صورت در الهدایة آمده است.

و صحیح‌ترین سخنان در تفسیر **ناتوانی** این است که ایستادن به او زیان برساند...

و اگر [صرفاً] نوعی مشقت به او رسد به سبب آن جایز نیست که قیام را ترک کند. اینگونه در **کافی** آمده است.

و اگر توانست قسمتی از قیام - نه همه آن را - انجام دهد امر می‌شود که به اندازه توانش بایستد و حتی اگر بتواند ایستاده تکبیر احرام گوید و نتوانست برای خواندن سوره بایستد یا نتوانست قسمتی از قرائت را انجام دهد اما کاملش نکند، به او امر می‌شود که ایستاده تکبیر گوید و آنچه می‌تواند [از حمد و سوره] بخواند و سپس اگر نتوانست بنشیند...».

شیخ محمد مختار شنقیطی می‌گوید:

«معذوری که نمی‌تواند بایستد، نشسته نماز می‌گذارد...»

پس اگر نتوانست در تکبیر احرام بایستد مستقیماً نمی‌نشیند و تکبیر نمی‌گوید بلکه ایستاده تکبیر احرام می‌گوید زیرا می‌تواند در حال قیام تکبیر گوید، سپس اگر ایستادن برایش سخت بود می‌نشیند، اما اگر ایستادن برای او غیر ممکن یا سخت بود مانند شخص فلج، در حال نشسته تکبیر می‌گوید، اما اگر نتوانست بایستد، می‌ایستد و صندلی را پشت سرش می‌گذارد و اشکالی ندارد و هرگاه دچار مشقت شد برگشته بر روی صندلی می‌نشیند چنانکه قاعده فقهی می‌گوید: **ضرورت به اندازه آن تقدیر (تخمین) می‌شود** و از این قاعده چنین برداشته می‌شود که هرچه به اندازه نیاز مباح شده نیز به همان اندازه در نظر گرفته می‌شود.

پس هرگاه ضرورت او این باشد که ایستادن برایش سخت است می‌گوییم: ایستاده تکبیر بگو سپس بنشین.

اما اگر ضرورتش این بود که نتوانست بایستد می‌گوییم: نشسته تکبیر بگو و اشکالی ندارد.

پس این به اندازه‌اش و آن نیز به اندازه‌اش و باید مردم را نسبت به این امر آگاه کرد؛ زیرا گاه می‌بینی که شخص در حال نشسته تکبیر می‌گوید حال آنکه می‌تواند بایستد و یا ایستاده صندلی را می‌آورد و می‌گذارد و سپس خودش صندلی را می‌برد. چنین کسی رخصت ندارد که یک رکن - یعنی تکبیر احرام - را نشسته ادا نماید و به او باید توضیح داد که هرگاه نتوانست می‌نشیند» از شرح زاد المستقنع (۲/ ۹۱).

بنابر آنچه گفته شد پدر شما باید نمازی را که از روی فراموشی تکبیر احرام را در حال نشسته گفته و می‌دانسته که باید ایستاده ادایش کند، از نو بخواند.

اما اگر از روی ندانستن حکم شرعی نشسته نماز خوانده و گمان کرده کسی که نشستن برایش مباح است می‌تواند نشسته تکبیر احرام گوید، لازم نیست که از نو ادایش کند.

والله اعلم